Olga Tokarczuk

COS

Traducció de Xavier Farré

Soc manejadissa, petita i ocupo poc. Tinc un estómac petit, no gaire exigent, uns pulmons forts, una panxa i els músculs dels braços forts. No prenc cap medicament, no porto ulleres. Em tallo el cabell a màquina, un cop cada tres mesos, gairebé no faig servir cosmètics. Tinc les dents sanes, potser no gaire alineades, però les tinc senceres. Tinc el fetge bé. El pàncrees, bé. El ronyó dret i el ronyó esquerre en un estat excel·lent. L'aorta abdominal està bé. La bufeta, correcta. Tinc la imaginació espacial desenvolupada, quasi eidètica, però una lateralitat molt pobra. Edat: psicològica. Sexe: gramàtic. Solc comprar els llibres de tapa tova, per poder-los deixar a les andanes. No col·lecciono res.

:Rata_

Man Booker International
Premi Nobel

Olga Tokarczuk

COS

Traducció del polonès de Xavier Farré Vidal

:Rata_

Fragment de mostra

Soc

Tinc pocs anys. Sec a l'ampit de la finestra, al meu voltant tot de joguines, una torre feta de peces tirada a terra, nines amb els ulls sortits. És fosc a casa, l'aire a les habitacions es va enfredorint, és menys intens. No hi ha ningú; se n'han anat, han desaparegut, encara se senten les seves veus esmorteïdes, l'eco de les seves passes i com arrossegaven els peus, i les seves rialles llunyanes. Rere la finestra el pati és buit. La foscor va caient suaument del cel. I es posa damunt de tot com si fos negra rosada.

El que més em dol és aquesta immobilitat: espessa, visible, aquesta horabaixa i la llum tènue de les làmpades de vapor de sodi que s'enfonsen en la foscor a una distància d'encara no un metre del seu origen.

No passa res, la marxa de la foscor s'atura davant de la porta de casa, tot el brogit de l'enfosquiment va minvant, crea un tel espès com després de bullir la llet. Els contorns dels edificis en el fons del cel s'estiren fins a l'infinit, perden lentament les seves arestes cantelludes, els xamfrans. Aquesta llum que s'apaga s'endú amb ella l'aire, no es pot respirar. La foscor s'infiltra ara per la pell. Els sons s'han anat arraulint, han retirat les seves antenes de caragol; l'orquestra del món ha marxat i ha desaparegut al parc.

Fragment de mostra

Aquest vespre és el límit del món, quan jugava l'he palpat sense voler, ha estat de casualitat. L'he descobert perquè m'han deixat una estona sola, no em vigilaven. Soc una nena, sec a l'ampit de la finestra, miro el pati enfredorit. Ja havien apagat el llum de la cuina de l'escola, tots se n'havien anat. Les plaques de ciment del pati s'havien amarat de la foscor i havien desaparegut. Totes les portes tancades, les tapes dels lavabos abaixades, les persianes abaixades. Voldria sortir, però no tinc per on sortir. Tan sols la meva presència agafa uns contorns definits que tremolen, onegen, i això fa mal. En un instant descobreixo la veritat: ja no s'hi pot fer res, soc.

El món al cap

Vaig fer el meu primer viatge pels camps, a peu. Durant molt temps ningú no s'havia adonat que havia desaparegut, per això vaig poder arribar força lluny. Vaig creuar tot el parc, i després, camp a través, pels blats de moro i pels prats humits i plens de calta, passant per séquies fins a arribar al riu. Per altra banda, el riu era present arreu en aquella planura, s'infiltrava en tota la gespa, llepava els camps.

Quan vaig enfilar-me al terraplè de protecció, vaig veure una franja mòbil, un camí que navegava fora del marc, fora del món. I si algú en tenia la sort, podia veure-hi barquetes, grans barques planes que es desplaçaven en ambdues direccions, sense tenir en compte les ribes, els arbres, la gent que era als terraplens, els quals tractava segurament com a punts d'orientació inestables que no mereixen ser atesos, com a testimonis d'un moviment que feien ple de gràcia. Somniava treballar en una d'aquelles barques quan em fes gran, o encara millor, esdevenir una barca d'aquelles.

Fragment de mostra

No era un gran riu, sinó a penes l'Odra; però jo aleshores era molt petita. Tenia el seu lloc en la jerarquia dels rius, cosa que vaig comprovar després en els mapes, un lloc força secundari, però que era perceptible, un vescomte de províncies a la cort del rei Amazones. Però per a mi n'hi havia prou i suficient, em semblava enorme. Fluïa com volia, no es regulava des de feia molt temps, tenia tirada a desbordar-se, era imprevisible. En alguns llocs, vora la riba s'enredava amb algun entrebanc sota l'aigua i aleshores es creaven remolins. Fluïa, desfilava, ocupat amb els seus objectius amagats més enllà de l'horitzó, en algun lloc llunyà cap al nord. No s'hi podia fixar la vista, perquè se l'enduia més enllà de l'horitzó fins que se'n perdia l'equilibri.

No es fixava en mi, estava ocupat en ell mateix, voluble, l'aigua que vagava, a la qual no es pot entrar dues vegades, com més tard vaig arribar a saber.

Cada any cobrava un preu molt alt per portar les barques a les espatlles, perquè cada any sempre hi havia algú que s'hi ofegava, ara un nen que es banyava durant els dies xafogosos de l'estiu, ara un borratxo que per una estranya casualitat rodolava pel pont i, encara que hi hagués una barrera, queia a l'aigua. Sempre buscaven els que s'ofegaven, molt temps i fent gran rebombori, cosa que mantenia en tensió tota la rodalia. S'organitzaven recerques submarines i motos d'aigua de l'exèrcit. Segons les relacions que sentia dels adults, els cossos trobats estaven inflats i pàl·lids, l'aigua els arrabassava tota la vida, i els esborrava els trets de la cara fins a tal punt que les persones més estimades tenien problemes per reconèixer-ne el cadàver.

Jo estava al terraplè de protecció, mirava el corrent del riu, i vaig adonar-me que, a pesar de tots els perills, sempre seria millor el que estava en moviment que el que estava aturat; que seria molt més noble el canvi que no l'estabilitat; que allò que era immòbil havia de cedir a la disgregació, a la degeneració i

Fragment de mostra

reduir-se a cendres, mentre que tot allò que era mòbil havia de durar eternament. Des d'aleshores, el riu es va convertir en una agulla clavada en el meu fix paisatge segur del parc, dels hivernacles d'on les verdures sortien en fileres avergonyides, i de la vorera de lloses de ciment on jugàvem a la xarranca. El travessava de cap a cap, i indicava verticalment una tercera dimensió; hi feia un forat, i el món infantil esdevenia a penes una joguina de goma de la qual sortia l'aire fent un xiulet.

Els meus pares no eren exactament una tribu sedentària. S'havien traslladat molts cops d'un lloc a un altre, fins que finalment es van establir durant més temps en una escola de províncies, lluny d'una carretera com cal i d'una estació de trens. El sol fet de sortir del terme, d'anar al poble ja era tota una excursió. Anar a comprar, presentar els papers a les oficines, sempre el mateix perruquer a la plaça vora l'edifici de l'ajuntament, amb la mateixa bata de sempre, que havia estat rentada amb lleixiu però sense resultat, perquè els tints de les clientes hi deixaven taques cal·ligràfiques, símbols xinesos. La mama es tenyia els cabells, i el pare l'esperava a la cafeteria Nowa, en una de les dues taules que hi havia a fora. Llegia el diari local on el més interessant sempre era l'apartat de successos amb la informació dels robatoris de confitures i cogombres per fermentar que es guardaven als rebosts.

Aquelles vacances turístiques seves, temeràries, eren amb un Škoda carregat fins al capdamunt. Les preparaven molt temps, les planejaven als vespres abans de la primavera, quan la neu just havia marxat però la terra encara no havia tornat en si; calia esperar fins que finalment lliurés el seu cos a les arades i a les aixades, fins que es deixés fecundar i aleshores els ocuparia tot el temps des del matí fins al vespre.

Pertanyien a una generació que viatjava amb una rulot, arrossegant darrere seu un succedani d'una casa. Un fogonet de gas, taules i cadires plegables. Un cordill de plàstic per penjar la roba allà on ens aturéssim i pinces de fusta. Un hule

Fragment de mostra

per a la taula, impermeable. Un joc de coberts per al camp, plats i ganivets de colors de plàstic, salers i gots.

El pare va comprar en algun lloc, de camí, en uns encants on els agradava anar a tots dos (quan no es feien fotografies vora les esglésies i els monuments), una tetera de l'exèrcit, un objecte de coure, un estri amb un tub al centre en el qual es col·locava tot un grapat de palets i s'encenia. I encara que als càmpings podíem fer servir electricitat, ell feia bullir l'aigua en aquella tetera, creant un desori i fent fumera. S'agenollava damunt d'aquell estri calent i tot orgullós escoltava el clapoteig de l'aigua bullint, amb la qual cobria la bosseta del te, un autèntic nòmada.

S'instal·laven als llocs assenyalats en les parcel·les dels càmpings, sempre en companyia d'altres que eren com ells, fent-la petar amb els veïns per damunt dels mitjons que s'assecaven a les cordes de les tendes de campanya. Fixaven la ruta del viatge amb una guia, i n'assenyalaven curosament les atraccions. Fins al migdia, es banyaven al mar o al llac, i després a la tarda anaven d'excursió als monuments antics de les ciutats i hi acabaven sopant, normalment eren conserves: de gulasch, de carn picada, de mandonguilles en salsa de tomàquet. Tan sols calia fer la pasta o l'arròs. Sempre estalviaven diners, el zloty no estava fort, el cèntim del món. Buscar llocs on ens podíem connectar a l'electricitat, i després fer l'equipatge desganats per seguir endavant, encara que sempre en l'òrbita metafísica de casa. No eren autèntics viatges, perquè se n'anaven per tornar. I tornaven alleugerits, amb la sensació d'haver complert el deure. Tornaven per agafar de la calaixera munts de cartes i de factures. Fer una rentadora gran. Avorrir mortalment amb les fotografies els amics que badallaven d'amagat. Aquí som a Carcassona. Aquí hi ha la meva dona, al fons l'Acròpolis.

Després, feien una vida sedentària, aquesta vida estranya quan l'endemà es torna al que s'havia deixat el vespre del dia

Fragment de mostra

abans, on la roba agafa l'olor de la pròpia casa, i els peus trepitgen incansablement i deixen un camí a la catifa.

Això no està fet per a mi. Pel que es veu, em falta algun gen que provoqui que quan estic algun temps en un lloc, comenci a fer-hi arrels. Ho he intentat moltes vegades, però les meves arrels sempre han estat poc profundes i qualsevol bufada em feia caure. No sabia germinar, em mancava aquesta capacitat de les plantes. No agafo els sucs de la terra, soc l'anti-Anteu. La meva energia prové del moviment —dels sotragueigs dels autobusos, del brogit dels avions, del balanceig dels ferris i dels trens.

Soc manejadissa, petita i ocupo poc. Tinc un estómac petit, no gaire exigent, uns pulmons forts, una panxa i els músculs dels braços forts. No prenc cap medicament, no porto ulleres, no prenc hormones. Em tallo el cabell a màquina, un cop cada tres mesos, gairebé no faig servir cosmètics. Tinc les dents sanes, potser no gaire alineades, però les tinc senceres, tan sols un empastament, em sembla que en un dels queixals de baix. Tinc el fetge bé. El pàncrees, bé. El ronyó dret i el ronyó esquerre en un estat excel·lent. L'aorta abdominal està bé. La bufeta, correcta. Hemoglobina: 12,7. Leucòcits: 4,5. Hematòcrit: 41,6. Plaquetes: 228. Colesterol: 180. Creatinina: 1,0. Bilirubina: 4,3, i continuem. El meu QI, si és que es creu en això: 121; n'hi ha prou. Especialment, tinc la imaginació espacial desenvolupada, quasi eidètica, però per contra, una lateralitat molt pobra. El perfil de la personalitat inestable, potser no és mereixedor de confiança. Edat: psicològica. Sexe: gramàtic. Solc comprar els llibres més aviat de tapa tova, per poder-los deixar sense que em sàpiga greu a les andanes, per a altres ulls. No col·lecciono res.

He acabat els estudis, però de fet no he après cap ofici, la qual cosa em sap molt greu; el meu besavi era teixidor, blanquejava les teles teixides, les estenia en un pendís i les deixava als raigs abrusadors del sol. M'esqueia molt entre-

Fragment de mostra

teixir ordits i trames, però no hi ha telers portàtils, l'art de teixir és un art per als pobles sedentaris. Quan soc de viatge faig punt. Per desgràcia, últimament les línies aèries han prohibit portar a bord agulles, també les de ganxet. Tal com ja he dit, no he après cap ofici, i a pesar de tot el que em repetien els meus pares, he pogut sobreviure, fent de passada diverses feines i sense arribar a tocar fons.

Quan els meus pares van tornar a ciutat després del seu experiment romàntic de 22 anys, quan les sequeres i les glaçades els van deixar esgotats, els productes sans que durant tot l'hivern es feien malbé al soterrani, la llana de les ovelles mateixes estava enfonyada amb cura dins els coixins i vànoves profunds, em van donar una mica de diners i per primera vegada em vaig posar en camí.

Treballava aquí i allà, on em trobés. En una manufactura internacional als afores d'una gran metròpoli muntava antenes per a iots de luxe. Allà, n'hi havia molts com jo. Ens contractaven en negre, sense preguntar-nos d'on veníem i quins plans teníem per al futur. Els divendres ens donaven el jornal, i si a algú no li semblava bé ja no s'hi presentava el dilluns següent. Hi havia futurs estudiants de la universitat que eren allà en el temps que hi havia entre els exàmens de selectivitat i els d'ingrés. Immigrants que encara es trobaven de camí cap a un país just en algun lloc d'occident, on la gent és tota germana i l'estat fort acompleix el paper de pare protector; els fugitius que fugien de les seves famílies: de les dones, dels seus homes, dels seus pares; enamorats que no eren correspostos, distrets, melancòlics i sempre passant fred. Els que persegueix la llei perquè no han arribat a tornar els crèdits que havien contret. Rodamons, vagabunds. Bojos, que després de tenir un nou atac se'ls han endut a l'hospital des d'on (en virtut d'un reglament poc clar) els han deportat al seu país d'origen.

Tan sols un hindú treballava allà, fix, des de feia anys, però fet i fet la seva situació no es diferenciava en res de la

Fragment de mostra

nostra. No tenia assegurança i ni tan sols vacances. Treballava en silenci, amb paciència, seguint un ritme regular. Mai no arribava tard, mai no trobava motius per agafar la baixa. Vaig voler convèncer unes quantes persones perquè forméssim un sindicat (era l'època de Solidaritat) encara que només fos tan sols per ell, però ell no ho va voler. Commogut pel meu interès, em donava cada dia curri picant que portava a la carmanyola. Ara ni tan sols recordo com es deia.

Vaig fer de cambrera, vaig netejar habitacions en un hotel de luxe i vaig fer de mainadera. Vaig vendre llibres, vaig vendre bitllets. En un teatre petit vaig estar com a encarregada de la roba i d'aquesta manera vaig aguantar un hivern llarg entre bastidors de pelfa, de vestits pesats, de capes de vellut i de perruques. Quan vaig acabar la carrera també vaig treballar de pedagoga, d'assessora per a la desintoxicació, i també, al final, en una biblioteca. Tan aviat com guanyava alguns diners, em posava a viatjar.

El cap al món

Vaig estudiar psicologia en una ciutat comunista gran, llòbrega, el meu apartament era en un edifici que durant la guerra havia estat seu de la divisió de les SS. Havien construït aquella part de la ciutat de les ruïnes del gueto, era fàcil de percebre quan ho observaves bé (tot el barri era un metre per damunt de la resta de la ciutat). Un metre de runa. Mai no m'hi vaig sentir bé; entre els nous blocs i les placetes esquifides sempre bufava el vent, i l'aire glaçat era particularment dolorós, em tallava la cara. En el fons, a pesar de tota aquella construcció, era un lloc que pertanyia als morts. Encara ara segueixo somiant l'edifici del departament, els seus

Fragment de mostra

passadissos amples, com si s'haguessin perforat a la roca, llisos pels peus de la gent, les vores gastades de les escales, la barana polida per les mans, les marques gravades en tot l'espai. Potser era per això que temíem l'aparició d'esperits.

Quan deixàvem anar rates en aquell laberint, sempre n'hi havia una que contradeia la teoria i a la qual li eren ben bé igual les nostres hipòtesis enginyoses. Es posava dreta a dues potes, sense estar gens interessada en el premi al final del recorregut experimental; contrària als privilegis del condicionament de Pàvlov, ens clavava una mirada, i després girava cua o es lliurava sense presses a examinar el laberint. Buscava alguna cosa en els passadissos laterals, intentava cridar l'atenció. Esgüellava desorientada, i aleshores les noies, en contra de les regles, la treien del laberint i l'agafaven en braços.

Els músculs d'una granota morta, tota estesa, es corbaven i es posaven rectes al dictat dels impulsos elèctrics però, d'una manera que encara no havia estat descrita en els nostres manuals, ens feien senyals, i les extremitats feien uns gestos evidents d'amenaça i de mofa, la qual cosa contradeia la sacrosanta fe en la innocència mecànica dels reflexos fisiològics.

Aquí ens van ensenyar que el món es pot descriure, i fins i tot aclarir amb l'ajut de respostes senzilles a preguntes intel·ligents. Que en la seva essència és impotent i mort, que el governen unes lleis força simples que cal aclarir i presentar, i millor encara si es fa servir un diagrama. Ens demanaven experiments. Formular hipòtesis. Comprovar. Ens van introduir en els misteris de l'estadística, tot creient que gràcies a ella es poden descriure perfectament totes les regularitats del món, que un noranta per cent és molt més significatiu que el cinc per cent.

Però avui ja sé una cosa: qui busca ordre que eviti la psicologia. Millor que es decideixi per la fisiologia o per la teologia, almenys tindrà un suport sòlid, o en la matèria o en

Fragment de mostra

l'esperit; no relliscarà en la psique. La psique és un objecte d'investigació molt insegur.

Tenien raó aquells que deien que no es tria aquesta carrera per assegurar-se després una feina, per curiositat, o per la vocació d'ajudar els altres, sinó per un motiu molt més simple. Molt em temo que tots teníem algun defecte profundament amagat; encara que de ben segur fèiem la impressió de ser persones joves, sanes, intel·ligents, era un defecte dissimulat, camuflat destrament en els exàmens d'ingrés. Un fardell d'emocions estretament entrellaçades, esfilagarsades com aquells estranys tumors que de vegades es troben en el cos humà i que es poden veure en els museus que siguin dignes d'anatomopatologia. Però podia ser també que els examinadors fossin persones de la mateixa mena i en realitat sabessin què feien? Així nosaltres seríem els seus hereus. Quan a segon van tractar com funcionaven els mecanismes de defensa i vam descobrir amb admiració la potència de la nostra psique, vam començar a entendre que si existís la racionalització, la sublimació, l'eliminació, totes aquelles estratègies que ens oferíem a nosaltres mateixos, que si es pogués mirar el món sense cap protecció, de manera honesta i atrevida, aleshores ens esclataria el cor.

Vam saber en aquella carrera que estàvem construïts de defensa, d'escuts i de cuirasses, que érem ciutats on l'arquitectura es reduïa als murs, les torres i les fortificacions; estats de búnquers.

Tots els tests, les entrevistes i les recerques ens les fèiem mútuament els uns als altres i després de tercer jo ja sabia dir què em feia mal; era com descobrir el propi nom secret amb el qual s'entra en una iniciació.

No vaig estar gaire temps exercint aquella professió que havia après. Durant una de les meves sortides, quan em vaig quedar sense diners en una gran ciutat i treballava netejant

Fragment de mostra

habitacions d'hotels, vaig començar a escriure un llibre. Era un conte sobre el viatge, per llegir al tren, un llibre que era com si l'escrivís per a mi mateixa. Un llibre com un canapè, per empassar-se'l de cop, sense mossegar.

Era capaç de concentrar-me com calia, durant un temps em vaig convertir en una orella monstruosa per escoltar els xiuxiueigs, els ecos i la fressa; les veus llunyanes que arribaven de darrere d'alguna paret.

Però no em vaig arribar a convertir mai en una autèntica escriptora o, més aviat, en un escriptor, perquè aquesta paraula amb el gènere masculí sona molt més important. La vida sempre se m'esquitllava. Només topava amb les seves marques, amb unes miserables pells mudades. Quan apuntava a la seva posició, ja era en un altre lloc. Tan sols trobava signes, com el que es deixa a l'escorça dels arbres als parcs: «He estat aquí». En la meva escriptura, la vida es transformava en històries incompletes, en rondalles oníriques, en trames confuses, es mostrava de lluny en algunes increïbles perspectives desplaçades o en talls transversals, i es feia difícil inventar algunes conclusions pel que fa a la totalitat.

Qui hagi intentat mai escriure una novel·la sap que és una tasca molt dura, és sense cap dubte una de les pitjors maneres de tenir una feina per un mateix. Tot el temps cal quedar-se en un mateix, en una cel·la d'una sola persona, en una solitud absoluta. És una psicosi controlada, una paranoia amb una obsessió enganxada a la feina, per això s'han d'eliminar les plomes, els mirinyacs i les màscares venecianes amb què les coneixem, i posar-se més aviat un davantal de carnisser i botes de goma, i un ganivet per obrir les entranyes. Des d'aquest soterrani de l'escriptor a penes es veuen les cames dels vianants, se sent el soroll dels talons. De vegades algú s'atura per ajupir-se i donar-hi una ullada, aleshores es pot veure una cara humana i es poden intercanviar fins i tot algunes paraules. En realitat, però, la ment està ocupada amb

Fragment de mostra

el joc que es va duent a terme davant d'ell en un panòptic esbossat amb presses, col·locant les figures en un escenari provisional: l'autor i el personatge, la narradora i la lectora, qui descriu i la descrita; peus, sabates, talons i cares més tard o més d'hora esdevenen una part d'aquest joc.

No em sap greu haver tingut afecte a aquesta tasca tan particular: no servia per a psicòloga. No era capaç d'aclarir, de traure de la foscor de la ment les fotografies familiars. Les confessions dels altres molt sovint m'avorrien, cosa que reconec amb tristesa. Parlant sincerament, solia passar que preferia capgirar les nostres relacions i començava a parlar de mi mateixa. Havia d'anar amb molt de compte per no agafar de sobte la pacient per la màniga i interrompre-la a mitja frase: «Però què diu vostè, senyora! Jo ho sento d'una manera del tot diferent! I el que jo he somiat! Escolti, escolti...» O: «Què en sap, vostè, de l'insomni! Ja em dirà si això és un atac de pànic! Va, no faci broma. El que jo vaig tenir últimament, allò sí que era...»

No sabia escoltar. No respectava les fronteres, desplaçava les coses. No creia en l'estadística i en la verificació de les teories. Sempre m'ha semblat massa minimalista el postulat d'«una personalitat: una persona». Tenia tendència a esborrar les evidències, a posar en dubte els arguments irrefutables: allò era un vici, un ioga pervers del cervell, un plaer subtil d'experimentar el moviment intern. Posar en dubte cada opinió, paladejar-la sota la llengua i finalment la descoberta esperada que cap d'elles no era autèntica, sinó falsa, i que provenia d'una marca fabricada. No volia tenir unes opinions formades, haurien estat un equipatge innecessari. A les discussions ara em posava d'una banda, ara de l'altra —i sé que jo no els agradava com a oradora—. Vaig ser testimoni d'un fenomen estrany que em va sorgir al cap: com més arguments «a favor» trobava, més me'n venien «en contra», i com més m'aferrava als primers, més atractius esdevenien els segons.

Fragment de mostra

Com podria haver examinat els altres, si a mi sola se'm feia molt difícil solucionar qualsevol test. Un qüestionari personal, una enquesta, una columna de preguntes i unes respostes de tria múltiple em semblaven massa difícils. Ben aviat em vaig adonar d'aquesta deficiència meva, per això a la carrera quan ens examinàvem fent pràctiques, donava respostes casuals, el primer que em vingués. Després, de tot això, en sortien uns perfils molt estranys: unes línies corbes dutes a l'eix de les coordenades. «Creus que la millor decisió és la que és més fàcil de canviar?» Ho crec? Quina decisió? Canviar-la? Quan? Com, més fàcil? «En entrar en una habitació, ocupes més aviat el lloc central o el perifèric?» A quina habitació? I quan? Està buida, l'habitació, o arrambats a les parets hi ha sofàs de pelfa vermells? I les finestres, a quina part donen? Pregunta sobre els llibres: prefereixo llegir-los en lloc d'anar a festes, o tot això depèn del llibre que és i de com sigui la festa?

Quina és aquesta metodologia! Suposa en silenci que l'home no es coneix a si mateix, però quan se li fan les preguntes adients, enginyoses, és aquella mateixa persona qui s'inspecciona. Ell es fa les preguntes a si mateix, i ell mateix se les respon. Sense pensar-hi, es revelarà a si mateixa un secret que desconeixia del tot.

I la segona suposició, mortalment perillosa: que som constants, i que les nostres reaccions són previsibles.

La síndrome

La història dels meus viatges és tan sols la història d'una indisposició. Pateixo una síndrome que sens cap mena de dificultat es pot trobar en qualsevol atles de síndromes clí-

Fragment de mostra

niques i que, tal com afirma la bibliografia especialitzada, és cada cop més freqüent. El millor és agafar la vella edició (dels anys setanta) de *The Clinical Syndromes*, que és una espècie d'enciclopèdia particular de les síndromes. A més, per a mi ha esdevingut una font d'inspiracions contínues. Hi ha algú que encara s'atreviria a descriure la persona en la seva totalitat, de manera general i objectiva? Que fes servir amb ple convenciment el concepte de personalitat? Que tingués força per fer una tipologia convincent? No ho crec. El concepte de síndrome encaixa a la perfecció en la psicologia dels viatges. La síndrome no és gran, es pot transportar, no està relacionada amb cap teoria inerta, és episòdica. Es pot agafar per explicar alguna cosa, i després llençar-la al cubell de la brossa. Eines de coneixement d'un sol ús. La meva té el nom de Síndrome de Desintoxicació Perseverativa. Si l'hagués de traduir directament i sense pompositat, l'únic que se'n trauria és que la seva essència rau en el fet que hi ha un retorn obstinat de la consciència vers alguns conceptes, o fins i tot una manera compulsiva de cercar-los. És una variació de la Síndrome del Món Abjecte (The Mean World Syndrome), que ha estat força ben explicada darrerament en la literatura neuropsicològica com una infecció particular dels mitjans de comunicació. De fet, és una xacra molt burgesa. El pacient es passa llargues hores davant del televisor, buscant amb el comandament tan sols els canals que posen les notícies més terribles: les guerres, les epidèmies i les catàstrofes. Fascinat amb tot allò que veu, ja no pot apartar-ne la vista.

Els símptomes per si mateixos no són perillosos i permeten viure amb tranquil·litat si saps com mantenir-ne la distància. Aquest mal desagradable no té cura, la ciència davant d'aquest cas es queda en una amarga constatació de la mateixa existència de la síndrome. Quan el pacient, del tot esfereït, finalment va a la consulta del psiquiatre, aquest li diu que s'ha de cuidar: ha de deixar el cafè i l'alcohol, dormir

Fragment de mostra

en una habitació ben ventilada, treballar al jardí, teixir o fer punt.

La meva síndrome fa que m'atregui tot el que està fet malbé, el que és imperfecte, defectuós, esquerdat. M'interessen unes formes qualssevol, els errors en les obres de creació, els atzucacs. El que havia de desenvolupar-se, però que per algun motiu no s'ha desenvolupat; o tot el contrari, que ha sobrepassat la idea. Tot el que s'aparta de la norma, el que és petit o el que és massa gros, exuberant o incomplet, monstruós i repugnant. Les formes que no conserven la simetria, que es multipliquen, que sobreïxen pels cantons, que broten, o tot el contrari, que redueixen la multiplicitat a la unitat. No m'interessen els esdeveniments repetits, aquells en què les estadístiques es fixen, aquells que tots celebren amb un somriure alegre, familiar a les cares. La meva sensibilitat és teratològica, té una fília per a les estranyeses. Tinc un convenciment incessant i enutjós que és aquí on precisament l'ésser sobresurt a la superfície i revela la seva naturalesa. Una manera de descobrir-se sobtada, casual. Un «ai» vergonyós, un tros de roba interior de dessota d'una faldilla prisada a consciència. Un esquelet metàl·lic, fastigós, que surt de sobte del seu entapissat de vellut; l'erupció d'unes molles de la tela d'un sofà que sense cap mena de vergonya desemmascara la il·lusió de qualsevol mena de tovor.

Un gabinet de curiositats

Mai no he estat una gran amant dels museus d'art i, si depengués de mi, els canviaria de grat per gabinets de curiositat on es recull i s'exposa el que és rar i irrepetible, el que és estrany i monstruós. El que existeix a l'ombra de la cons-

Fragment de mostra

ciència, i que quan un ho mira, fuig del camp de visió. Sí, de ben segur que tinc aquesta dissortada síndrome. No m'atrauen les col·leccions als centres de les ciutats, sinó les petites, les que són a la vora dels hospitals, molt sovint traslladades al soterrani com llocs d'exposició que no mereixen ser valorats i que mostren un gust sospitós d'antics col·leccionistes. Una salamandra amb dues cues en un pot oval, amb el morro cap per amunt, esperant el dia del judici, quan totes les potingues del món finalment ressuscitin. Els ronyons d'un dofí en formalina. El crani d'una ovella, una pura anomalia, amb un nombre doble d'ulls, d'orelles, de morros, bella com la imatge d'una divinitat antiga de múltiple naturalesa. Un fetus humà decorat de coralls i amb una inscripció escrita amb bona cal·ligrafia: «Fetus Aethiopis 5 mensium». Durant anys recol·lectant aquests avortaments de la naturalesa, de dos caps i sense cap, no nascuts, somnolents dins una dissolució de formaldehid. O el cas de *Cephalothoracopagus monosymetro* exposat fins avui dia en un museu de Pennsilvània, en què la morfologia patològica del fetus d'un cap i de dos cossos posa en dubte els fonaments de la lògica 1=2. I al final un emotiu preparat casolà, de cuina: pomes de l'any 1848 que descansen en esperit de vi, totes molt estranyes, de formes anormals; pel que es veu algú va considerar que aquestes extravagàncies de la naturalesa mereixien la immortalitat i que tot el que és diferent duraria.

Precisament vers això m'inclino en els meus viatges, buscant els errors i els nyaps de la creació.

He après a escriure als trens, als hotels i a les sales d'espera. A les tauletes plegables dels avions. Escric durant el dinar sota la taula o al bany. Escric en un museu a les escales, als cafès, al cotxe aparcat al voral. Anoto coses en trossos de papers, en llibretes, a les postals, a la pell de la mà, als tovallons, als marges dels llibres. La majoria de les vegades són frases curtes, imatges, però de vegades copio fragments de diaris. Pot passar que

Fragment de mostra

m'atregui una figura que sorgeix de la multitud i aleshores em desvio per un moment del meu itinerari per seguir-la durant una estona, per començar a explicar. És un bon mètode; m'hi vaig perfeccionant. D'any en any el temps es converteix en el meu aliat; com per a qualsevol dona, he passat a ser invisible, transparent. Em puc moure com un fantasma, mirar la gent per sobre de l'espatlla, escoltar les seves picabaralles i observar com dormen amb el cap a la motxilla, com parlen per a si mateixos, inconscients de la meva presència, movent tan sols els llavis, formulant paraules que jo diré per ells.

Veure és saber

L'objectiu del meu pelegrinatge és sempre un altre pelegrí. En aquest cas tolit, a trossos.

Aquí, per exemple, han recollit ossos, però tan sols els que hi ha alguna cosa que els fa mal; columnes vertebrals torçades, cintes de costelles que segurament també han tret d'uns altres cossos torçats, els han preparat, els han assecat i a més els han cobert de vernís. Un número petit ens ajuda a trobar la descripció de la malaltia als registres que ja fa temps han deixat d'existir. Quina pot ser la resistència del paper en comparació amb la dels ossos? Haurien d'haver escrit directament sobre els ossos.

Aquí tenim, per exemple, un fèmur que algú molt curiós ha serrat pel mig per veure què s'amaga a l'interior. Segurament el va decebre el que va veure, perquè va lligar ambdues parts amb un fil de cànem i, ja pensant en tota una altra cosa, el va posar de nou a l'aparador.

En aquest aparador es troben unes desenes de persones, totes estranyes entre si i allunyades en el temps i en l'espai;

Fragment de mostra

ara estan condemnades a l'eternitat museística en aquesta bella tomba, espaiosa i seca, ben il·luminada; segur que els ossos que s'han quedat atrapats en la seva eterna lluita amb la terra els tenen enveja. Alguns d'ells, els ossos dels catòlics, no es preocuparan el dia del Judici Final? Com es trobaran, com, tots dispersos, construiran el cos que havia comès pecats i havia fet bones accions?

Cranis amb excrescències que adopten totes les estructures possibles, amb forats de bala o altres forats, atrofiats. Els ossos de les mans atacats pel reumatisme. Un braç trencat en diversos punts, que s'ha soldat de manera natural, a l'atzar, un dolor de molts anys petrificat.

Ossos llargs massa curts i ossos curts massa llargs, tuberculosos, coberts amb les marques dels canvis; algú podria pensar que se'ls han menjat uns tèrmits.

Pobres cranis humans en aparadors victorians il·luminats, obrint la boca i mostrant les dents. Aquest, per exemple, té un forat enorme enmig del front però les dents són molt maques. Qui sap si aquest forat era mortal. No necessàriament. Un home, un enginyer que treballa en la construcció de les vies, al qual un pal de metall li va travessar el cervell de cap a cap va viure amb aquella ferida encara molts anys més, la qual cosa evidentment va ser utilitzada en la neuropsicologia per afirmar arreu que vivim en el nostre cervell. No va morir, però va canviar molt. Tal com es diu, es va convertir en una altra persona. Com que depèn del cervell com som, anem directament a l'esquerra, al passadís dels cervells. Oh, són aquí! Anemones de color crema en una dissolució, grans i petites, les que eren genials i les que no sabien ni comptar fins a dos.

Més endavant hi ha la secció dels fetus, de les persones en miniatura. Aquí hi ha nines, petits recipients; tot miniaturitzat, així que tota una persona pot cabre en un pot petit. Els més joves, els embrions, que quasi no es veuen, són peixos

Fragment de mostra

petits, granotetes, penjades d'un pèl de cavall en una dissolució de formaldehid. Els més grans ens mostren l'ordre del cos humà, el seu fantàstic embolcall. Criaturetes encara no humanes, petitons semihomínids, la seva vida mai no va arribar a traspassar la frontera màgica de la potencialitat. Tenen forma, però ni tan sols han crescut per a l'ànima, tal vegada la presència de l'esperit es relaciona d'alguna manera amb la grandària de la forma. En ells, la matèria amb una tossuderia somnolenta va començar a formar-se per a la vida, a agafar teixits, a compondre relacions d'òrgans, a endurir-se en la xarxa; ja havia començat la feina sobre l'ull i en preparava els pulmons, encara que quedaven molt lluny d'allà la llum i l'aire.

A la filera següent els mateixos òrgans però ja madurs, feliços que les circumstàncies els haguessin permès créixer per tenir les seves dimensions. Les seves? Com podien saber fins quan havien de créixer, quan aturar-se? Alguns no ho sabien: els intestins creixien i creixien, als nostres professors els era difícil trobar algun pot per fer-los-hi encabir. Encara més difícil era imaginar-se com podien cabre en l'estómac d'aquest home que figura a l'etiqueta en la forma de les seves inicials.

El cor. Tot el seu misteri ha estat d'un cop per sempre revelat, és aquesta massa amorfa gran com un puny d'un color crema brut. Perquè aquest és el color del nostre cos, un crema grisenc, un marró grisenc, lleig, cal recordar-lo. No voldríem pas tenir unes parets així a casa o un cotxe d'aquest color. És un color d'interior, de foscor, de llocs on no arriba el sol, on la matèria s'amaga en la humitat davant d'una mirada aliena, així que no cal que es faci veure. Tan sols amb la sang pot cedir a una extravagància; la sang ha de ser un avís, el vermell una alarma que la valva del nostre cos ha estat oberta. La continuïtat dels teixits interrompuda.

En realitat des de l'interior estem mancats de color. Quan el cor queda tot net de sang, és així com es veu, com un moc.

Fragment de mostra

Set anys de viatge

Cada any un viatge, des de fa set anys, quan ens vam casar, explicava al tren un jove que portava un abric negre llarg i elegant i un maletí negre que semblava un estoig refinat per a un joc de coberts.

Tenim un munt de fotografies, seguia, posades totes en ordre. El sud de França, Tunísia, Turquia, Itàlia, Creta, Croàcia, i fins i tot Escandinàvia. Deia que solien mirar les fotos unes quantes vegades: primer amb la família, després a la feina, i després amb els amics, més tard les fotografies es quedaven segures durant anys en sobres plastificats, com els carnets en l'armari d'un detectiu, com a mostra que hi vam ser.

Es va quedar pensatiu i va mirar per la finestra per on fugien alentits ja cap a algun lloc els paisatges. No hi havia pensat mai: però què significa «vam ser-hi»? On s'han ficat aquelles dues setmanes a França, que ara sembla que es poden encabir en a penes uns quants records, quan els va agafar gana tot d'una vora els murs d'una ciutat medieval i van passar la tarda en un local que tenia la teulada coberta de vinya? Què va passar amb Noruega? Només en va quedar l'aigua freda del llac i el dia que no volia acabar-se mai, i també l'alegria d'aquella cervesa comprada just abans que tanquessin la botiga o la impressionant sensació de veure un fiord per primer cop.

—El que he vist és meu —va dir com per sintetitzar aquell home, que es va animar de sobte i es va donar un cop al maluc amb força.

Fragment de mostra

Olga Tokarczuk
COS

:Rata_

Rata_Books

ISBN 978-84-16738-49-6

Un viatge literari pel món
i la història que és, també,
un viatge pel cos humà.